

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА;
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.136

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.4.35>**ДЕНИСОВСЬКИЙ М.Д., КАРТАВЦЕВ В.С., ГАКАЛО І.Г.****ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІЙ СЛІДЧОГО****LEGAL ASPECT OF THE FUNCTIONS OF THE INVESTIGATOR**

Наукове дослідження присвячено вивченню особливостей функцій слідчого як учасника кримінального провадження, що полягає в детальному аналізі чинного кримінального процесуального законодавства та узагальненні наукових праць відомих вчених у цій сфері.

Констатовано, що законодавець неповно та нечітко закріпив зміст, характер і класифікацію кримінально-процесуальних функцій, що покладаються на суб'єкта владних повноважень, який здійснює досудове розслідування. Процесуальні функції слідчого походять від головних функцій кримінального процесу та закріплені у правових нормах як напрями процесуальної діяльності, спрямовані на належне виконання завдань кримінального провадження.

Звертається увага на те, що нині взаємодія слідчого з органами дізнання, судом і захисником чітко не визначена. Дослідження напрацьовані багатьох науковців дало підстави зазначити, що немає єдиної думки стосовно визначення поняття кримінально-процесуальних функцій. На слідчого як суб'єкта кримінального провадження покладається обов'язок всебічно, повно та об'єктивно розслідувати кримінальні правопорушення з метою притягнення винних осіб до передбаченої законом відповідальності. Проаналізувавши як основні, так і додаткові види процесуальних функцій слідчого в напрацюваннях багатьох науковців, слід зауважити, що кожен із них визначає різну їх кількість і зміст.

У статті зазначається, що функція обвинувачення не є ключовою, оскільки реалізується лише на одній із семи стадій процесу. Слідчий не має бути представником чи іншим учасником сторони обвинувачення, оскільки він виступає як самостійний учасник кримінального процесу. Діяльність із розслідування злочинів є важливим завданням держави. Здебільшого вона покладається на органи слідства, до яких відносять слідчого та органи дізнання. Законодавець приділяє значну увагу забезпеченню функцій, які передбачені законом і покладаються на посадових осіб їх посадовими інструкціями.

Опрацьовано та узагальнено порівняння вітчизняного та зарубіжного законодавства щодо процесуальних функцій слідчого як суб'єкта кримінального провадження. Авторами визначено деякі неузгодженості щодо одночасного виконання процесуальних функцій обвинувачення та захисту одним суб'єктом органу досудового розслідування – слідчим, що є недопустимим відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства України. З метою усунення суперечностей законодавчих приписів запропоновано доповнити Кримінальний про-

---

© ДЕНИСОВСЬКИЙ М.Д. – кандидат юридичних наук, декан юридичного відділення (Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола)

© КАРТАВЦЕВ В.С. – кандидат юридичних наук, професор (Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола)

© ГАКАЛО І.Г. – здобувач вищої освіти юридичного відділення (Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола)

цесуальний кодекс України окремою нормою, в якій необхідно зазначити вичерпний перелік і форми реалізації процесуальних функцій слідчого.

Ключові слова: *слідчий, кримінальне провадження, кримінально-процесуальні функції, правовий статус, функція обвинувачення.*

The scientific research is devoted to the study of the peculiarities of the functions of the investigator as a participant in criminal proceedings, which consists in a detailed analysis of the current criminal procedure legislation and generalization of scientific works of famous scientists in this field.

It is stated that the legislator has incompletely and vaguely established the content, nature and classification of criminal procedural functions entrusted to the subject of power, which carries out pre-trial investigation. Procedural functions of the investigator derive from the fundamental functions of the criminal process and enshrined in law as areas of procedural activity aimed at the proper performance of criminal proceedings.

Attention is drawn to the fact that to date, the interaction of the investigator with the bodies of inquiry, the court and the defense counsel is not clearly defined. A study of the work of many scholars has led to note that there is no consensus on the definition of the concept of criminal procedure. The investigator, as a subject of criminal proceedings, has a duty to comprehensively, fully and objectively investigate criminal offenses in order to bring the perpetrators to justice. Having analyzed the types of procedural functions of the investigator, both basic and additional, in the work of many scholars, it should be noted that each of them determines their different number and content.

The article notes that the function of the prosecution is not fundamental, as it is implemented only in one of the seven stages of the process. The investigator should not be a representative or other party to the prosecution, as he or she is acting as an independent participant in the criminal proceedings. But the activity of investigating crimes is an important task of the state, which is mainly entrusted to the investigative bodies, which include the investigator and the inquiry bodies. The legislator pays considerable attention to ensuring the functions provided by law and entrusted to officials by their job descriptions.

In addition, the comparison of domestic and foreign legislation on the procedural functions of the investigator as a subject of criminal proceedings is developed and generalized. The authors identified some inconsistencies regarding the simultaneous performance of the procedural functions of prosecution and defense by the same subject of the pre-trial investigation body – the investigator, which is inadmissible under the current criminal procedure legislation of Ukraine. In order to eliminate the contradictions of legislative requirements, it is proposed to supplement the Criminal Procedure Code of Ukraine with a separate rule, which should indicate an exhaustive list and forms of implementation of procedural functions of the investigator.

Key words: *investigator, criminal proceedings, criminal procedural functions, legal status, accusation function.*

Вступ. Кримінально-процесуальні відносини є своєрідною системою, яка складається з учасників, кожен із яких займає певне місце. Вони наділені окремими повноваженнями, закріпленими в чинному кримінально-процесуальному законодавстві. На слідчого як суб'єкта кримінального провадження покладається обов'язок всебічно, повно та об'єктивно розслідувати кримінальні правопорушення з метою притягнення винних осіб до передбаченої законом відповідальності. Процесуальні функції слідчого походять від ключових функцій кримінального процесу, проте нині його діяльність щодо взаємодії з органами дізнання, судом і захисником чітко не визначена.

Стан дослідження. Питання щодо діяльності слідчого як суб'єкта кримінального провадження висвітлювали Ю.П. Аленіна, В.Б. Андрусяк, М.А. Громов, Н.С. Карпов, Н.І. Клименко, Л.М. Лобойко, О.І. Марочкін, Ю.М. Мирошніченко, І.В. Рогатюк, М.Є. Шумило та багато інших вчених. Однак комплексно не вивчено поняття та зміст функцій слідчого як суб'єкта кримінального провадження, саме тому існує потреба у подальшому дослідженні цієї теми.

Постановка завдання. Основною метою є висвітлення результатів досліджень і теоретичних положень щодо процесуальних функцій слідчого, їх природи та змісту, розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо внесення змін з удосконалення кримінального процесуального законодавства.

Результати дослідження. Відповідно до п. 17 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України, Кодекс) слідчий – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень і має низку визначених функцій [1].

Варто зазначити, що термін «функція» хоча і згадується в ч. 3 ст. 22 КПК України, проте законодавцем таке поняття не визначено. Процесуальні функції є правовою категорією, а не тільки теоретичною. У науці її тлумачать як основний напрям чи певний вид діяльності. Під поняттям «процесуальні функції в кримінальному судочинстві» розуміють види (компоненти, частини) кримінально-процесуальної діяльності, що різняться між собою з огляду на особливі безпосередні цілі, яких досягають в результаті провадження у справі. Не дивлячись на багатомісячну історію функціонування органів досудового розслідування, варто зазначити, що нині поняття функцій, які реалізує слідчий, так і не визначені, але вони впливають із завдань кримінального провадження, передбачених у ст. 2 КПК України.

Враховуючи те, що слідчий здійснює процесуальну діяльність, заслуговує на особливу увагу дослідження його ролі та функціонального призначення у процесі здійснення правосуддя. Посадова особа органів досудового розслідування є невід’ємною частиною судочинства, яку не можна виокремити від суду чи прокуратури, проте цілком можливо виділити певні характерні риси. До того ж слідчий має досить значний спектр повноважень, реалізуючи які може прямо чи опосередковано впливати на напрям і вирішення кримінального провадження.

Визначаючи його процесуальне призначення, важливо звернути увагу на правовий статус, який визначається тим, що з однієї сторони він є посадовою особою відповідного правоохоронного органу, а з іншої – учасником кримінального провадження. Діяльність слідчого є узгодженою з прокурором і працівниками оперативного підрозділу, але прокурор, реалізуючи свої повноваження, здійснює процесуальне керівництво у кримінальному провадженні та нагляд за дотриманням законності. Діяльність працівників оперативних підрозділів є наближеною до процесуальної діяльності слідчого, натомість у випадках виконання окремих доручень вони користуються його повноваженнями, що прямо передбачено в кримінальному процесуальному законодавстві України.

На відміну від КПК 1960 року, у чинному кримінальному процесуальному законі передбачена чітка та узгоджена система органів досудового розслідування та оперативних підрозділів. У ст. 216 КПК прописано посади слідчого у п’яти органах досудового розслідування: Національній поліції; органах, що здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства; органах безпеки; Державному бюро розслідувань; Державній кримінально-виконавчій службі. Тобто оперативні підрозділи існують там, де й органи розслідування, за винятком Держаної прикордонної служби України [2, с. 106].

Насамперед необхідно зазначити, що на слідчого при розслідуванні злочинів покладається функція обвинувачення, яка не є головною, адже вона реалізується лише на одній із семи стадій процесу (на стадії досудового розслідування), у зв’язку з чим на інших шести стадіях є відсутньою. Проте в ній можна виокремити такі елементи: 1) початок і рух досудового розслідування; 2) забезпечення та реалізація прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження; 3) повідомлення особи про підозру; 4) зупинення чи закінчення досудового розслідування; 5) формування обвинувачення [3, с. 876–877].

Функція обвинувачення характеризується як сукупність процесуальних дій, спрямованих на встановлення особи, яка вчинила злочин, а також застосування до неї справедливого покарання. У кримінальному провадженні існує так званий спеціальний інститут, який призначений втілювати висновок слідчого про винуватість особи в повідомлення про підозру винному. Таким чином і реалізовується ця функція, покладена на слідчого чинним КПК України.

Здійснюючи процесуальну діяльність під час досудового розслідування, слідчий виконує і певні дії стосовно захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, які також цілком поглинаються функцією досудового розслідування та загальним

обов'язком державних органів щодо утвердження та забезпечення прав людини, передбачених Конституцією України, а саме вимогами ст. 2 КПК України щодо охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, ст. 9 КПК України щодо всебічності, повноти й неупередженості розслідування, ст.ст. 42, 44, 55, 61, 62, 66 КПК України щодо повідомлення та роз'яснення прав і обов'язків учасникам провадження, ст.ст. 48-54 КПК України щодо залучення слідчим захисника підозрюваного, ст. 220 КПК України щодо обов'язку розгляду та вирішення слідчим клопотань сторони захисту та потерпілого, його представників під час досудового розслідування тощо.

Звертаємо увагу на те, що з приводу процесуальних функцій слідчого наявна велика кількість протилежних точок зору серед учених-криміналістів. Це свідчить про те, що це питання є одним із найскладніших і проблемних у кримінально-процесуальній науці. Цілком погоджуємося з думкою А.М. Ларіна, який стверджує, що визначення функціональної характеристики органів досудового розслідування – одна з найважливіших проблем теорії кримінального процесу, яка дозволяє розкрити весь спектр динамічних властивостей діяльності цих державних правоохоронних органів та їх роль у кримінальному провадженні [4, с. 25].

Розглядаючи види процесуальних функцій слідчого, варто приділити увагу напрацюванням науковця В.М. Бозрова, який зазначає таке: 1) процесуальні функції відображають таку істотну властивість кримінального судочинства як змагальність; 2) кримінально-процесуальні функції завжди передбачають наявність сторін; 3) зазначені функції є керованими, у них можна виявити елементи стратегічної і тактичної характеристики; 4) кожна сторона завжди й в усіх випадках пов'язана лише з однією функцією, визначеною предметом спору та відповідним процесуальним інтересом; 5) жодна процесуальна функція не завершується в межах однієї стадії кримінального процесу; 6) зі зміною стадії не змінюється характер функцій, однак змінюється інтенсивність їх здійснення, а отже і процедура їх реалізації [5, с. 169–170].

А.П. Гуляєв зазначав, що слідчий здійснює такі процесуальні функції: 1) розгляд заяв і повідомлень про злочин; дослідження обставин справи; 2) обвинувачення у вчиненні злочину; 3) захист громадян від необґрунтованого обвинувачення у вчиненні злочину; 4) забезпечення відшкодування матеріального збитку, заподіяного злочином, і виконання вироку в частині конфіскації майна; 5) припинення злочинів і вжиття заходів для встановлення обставин, які сприяли вчиненню злочину; 6) розшук обвинувачених, місцезнаходження яких невідоме; 7) вирішення кримінальних справ [6, с. 23].

На думку В.В. Рожнової та Л.Д. Удалової, основними кримінальними процесуальними функціями є: 1) функція обвинувачення; 2) функція захисту; 3) функція вирішення кримінального провадження по суті. До інших кримінальних процесуальних функцій належать: 1) функція розслідування; 2) функція нагляду за додержанням законності; 3) функція кримінального переслідування; 4) функція судового контролю [7, с. 34–35]. Кожен із науковців, який досліджував цю тему, наводив різну кількість функцій і їх зміст.

У своєму дослідженні І.В. Глов'юк зазначила: «Респонденти вказали на реалізацію слідчим таких функцій: кримінальне переслідування – 24%, розслідування – 69,5%, обвинувачення, захист і вирішення – 5%. У КПК України, прийнятому у 2012 році, слідчого відносять до сторони обвинувачення, що характерно і для КПК Грузії, КПК Азербайджанської Республіки, КПК Республіки Молдова. У модельному КПК для держав, які є учасницями СНД, слідчого віднесено до органів кримінального переслідування та до сторони обвинувачення. В КПК, що діє у Республіці Білорусь, слідчого визнано суб'єктом, який здійснює кримінальне переслідування [8, с. 103].

Така кримінально-процесуальна функція захисту втілюється тільки приватними особами: підозрюваним, обвинувачуваним, їх представниками та представником громадської організації, захисником-адвокатом. Вона спрямована на спростування чи пом'якшення підозри та обвинувачення шляхом оскарження, а не на правовий захист всіх учасників кримінального процесу. Потрібно врахувати і те, що слідчий не може протидіяти власним дослідженням обставин кримінального правопорушення.

Аналізуючи КПК України, необхідно зазначити, що слідчий також здійснює реабілітаційну функцію, яка полягає у звільненні винної особи від кримінальної відповідальності за обставин, передбачених у чинному законодавстві.

Висновки. Кримінально-процесуальні функції слідчого зумовлені завданнями кримінального процесу. Вони поділяються на дві групи. Одні з них прямо передбачені в законі, інші ж випливають зі спеціальних інститутів (наприклад, функція обвинувачення). Законодавець зазначає, що слідчий відповідає тільки за законність і своєчасність вчинення процесуальних дій, а не за

обвинувачення. Цю функцію він здійснює шляхом внесення відомостей про кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Функція захисту полягає в комплексі процесуальних дій, спрямованих на пом'якшення відповідальності підозрюваного (обвинуваченого) чи встановлення його невинуватості.

Здійснюючи функцію досудового розслідування, слідчий реалізовує і певні дії стосовно захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, які цілком поглинаються функцією досудового розслідування. З метою усунення цих суперечностей та однакового тлумачення законодавчих приписів щодо визначення процесуальних функцій слідчого доцільно доповнити КПК України окремою нормою, яка б визначала їх вичерпний перелік і форми реалізації.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. № 4651-17. Дата оновлення: 11.09.2020. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 19.09.2020).
2. Цуцкірідзе М.С. Поліфункціональності кримінальної процесуальної діяльності слідчого. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 102–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vks_2017_4_14 (дата звернення: 06.10.2020).
3. Марочкін О.І. Процесуальні рішення слідчого як вираження його кримінальних процесуальних функцій. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2013. С. 876–880. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/7272> (дата звернення: 29.09.2020).*
4. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу: процессуальные функции. М. : Юрид. лит., 1986. 160 с. URL: <http://lawlibrary.ru/izdanie6849.html> (дата звернення: 29.09.2020).
5. Бозров В.М. К проблеме методологии в теории уголовно-процессуальных функций. *Российский юридический журнал*. 2011. № 3. С. 166–172.
6. Гуляев А.П. Следователь в уголовном процессе. М. : Юрид. лит., 1981. 192 с.
7. Коваленко В.В., Удалова Л.Д., Письменный Д.П. Кримінальний процес : підручник. Київ : Центр учб. літ., 2013. 544 с.
8. Глов'юк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : дис. док. юрид. наук: спец. 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с. URL: <http://hdl.handle.net/11300/3320> (дата звернення: 21.09.2020).